

**Πρακτικές της παιδαγωγικής
του γραμματισμού και των
πολυγραμματισμών**

*Άννα Φτερνιάτη
Καθηγήτρια ΤΕΠΕΚΕ Παν/μίου
Πατρών*

Οι σύγχρονες τάσεις που κυριαρχούν στη διδακτική του γλωσσικού μαθήματος εκπορεύονται από την έννοια του **γραμματισμού** (*literacy*). Είναι σαφής ο **κοινωνικός προσανατολισμός** που έχει πάρει τα τελευταία χρόνια η διδακτική προσέγγιση της μητρικής γλώσσας, (παιδαγωγική του γραμματισμού), καθώς και το ενδιαφέρον της προς τις σύγχρονες κοινωνικές εξελίξεις στη σημερινή παγκοσμιοποιημένη κοινωνία (πολυγραμματισμοί και παιδαγωγική των πολυγραμματισμών).

Γραμματισμός (literacy)

κοινωνική πρακτική που επαναπροσδιορίζεται
κάθε φορά σε σχέση με το κοινωνικοπολιτισμικό
περιβάλλον στο οποίο λαμβάνει χώρα

αφορά την **ικανότητα του ατόμου** να κατανοεί,
να ερμηνεύει, να αντιμετωπίζει κριτικά και να
παράγει όλα τα είδη λόγου και κειμένου που
είναι απαραίτητα για την κοινωνία στην οποία
ζει και γενικά να ελέγχει τη ζωή και το
περιβάλλον του μέσω του γραπτού λόγου
(Barton, Hamilton and Ivanic, 2000)

Παιδαγωγική του γραμματισμού (literacy pedagogy)

(βλ. Sydney school, ενδεικτικά: Johns, 2002· Macken et al., 1989)

➤ **βασική μονάδα προσδιορισμού του γραμματισμού: το κειμενικό είδος (*genre*)**, όπως αυτό διαμορφώνεται από την εκάστοτε κοινωνικοπολιτισμική πραγματικότητα

➤ η εξοικείωση και η τριβή των μαθητών με **αυθεντικά κείμενα που ανήκουν σε διαφορετικά κειμενικά είδη** (π.χ., αφηγηματικά, περιγραφικά, επιχειρηματολογικά), τα οποία είναι συνυφασμένα με την **πολιτισμική διάσταση της γλώσσας**, καθώς και η **γνώση των συμβάσεων σύνταξης τους** δίνουν σε αυτούς τη **δυνατότητα να συμμετέχουν στις κοινωνικές διαδικασίες** και έτσι να λειτουργούν αποτελεσματικά στις όποιες περιστάσεις επικοινωνίας (Collins & Blot, 2003· Baynham, 1995)

Παιδαγωγική του γραμματισμού (συνέχεια)

**κύριο μέσο του σχολικού γραμματισμού (Macken et al., 1989):
η επεξεργασία και παραγωγή των γραπτών κυρίως κειμενικών
ειδών που θεωρούνται σημαντικά για τον προσδιορισμό και τη
μετάδοση της γνώσης σε ποικίλους τομείς, με σκοπό την
ανάπτυξη κριτικής γλωσσικής επίγνωσης (critical language
awareness) (Fairclough, 1992)**

**πρόβλεψη επικοινωνιακών και αλληλεπιδραστικών
δραστηριοτήτων (μαθητών και εκπαιδευτικού και των μαθητών
μεταξύ τους) με πρακτικές που προωθούν τη συνειδητοποίηση
των κειμενικών ιδιαιτεροτήτων, καθώς και η διάθεση χρόνου για
την επεξεργασία του γραπτού λόγου των μαθητών από τους
ίδιους**

**η γλώσσα δεν αντιμετωπίζεται ως ένα στατικό προϊόν που
κατασκευάζεται βάσει δεδομένων γραμματικοσυντακτικών
κανόνων, αλλά ως ένα δυναμικό σημειωτικό σύστημα**

Πολυγραμματισμοί (*multiliteracies*)

- συμπληρωματική θεωρία του γραμματισμού (New London Group, 1996)
- **προσέγγιση του σύγχρονου περιβάλλοντος** και ιδίως των διαφορετικών ειδών λόγου μέσω των οποίων εκφράζεται αυτό
- αναγκαιότητα ανάπτυξης δεξιοτήτων απαραίτητων για την κατανόηση **πολυτροπικών κείμενων** (*multimodal texts*), που συνδυάζουν διαφορετικούς σημειωτικούς τρόπους (π.χ. γλωσσικό, οπτικό, ηχητικό) για την παραγωγή νοήματος και λόγου μέσα σε **πολυμορφικά και πολυπολιτισμικά κοινωνικά περιβάλλοντα**

Ως διδακτική προσέγγιση

- έμφαση στην εξοικείωση των διδασκομένων με την επεξεργασία κειμένων και ειδών λόγου από ένα ευρύ φάσμα πολιτισμικών πηγών που αναδύονται στην ταχύτατα εξελισσόμενη σύγχρονη κοινωνία
- ανάπτυξη κριτικής μεταγλώσσας για να μιλούν, αλλά και να καταλαβαίνουν, την κοινωνική και πολιτισμική δύναμη αυτών των κειμένων, καθώς και των συναφών κοινωνικών πρακτικών
- η κοινωνική ενδυνάμωση των διδασκομένων όχι μόνο παραμένει ανάμεσα στις βασικές επιδιώξεις αυτής της προσέγγισης αλλά η σημασία της εμφανίζεται πιο ισχυροποιημένη.

Σχέδιο (*Design*)

- επιχειρεί να αντικαταστήσει τους παραδοσιακούς όρους «γράψιμο» ή «παραγωγή γραπτού λόγου»
- αναφέρεται στην αξιοποίηση όλων των υπάρχοντων πόρων για τη δόμηση και τη δημιουργία ενός κειμένου (στην περίπτωση της γλώσσας).
- αποτελεί μια δυναμική διαδικασία που αποτελείται από αναζήτηση πηγών, επιλογή, συνδυασμό και σύνθεση.

Οι τρεις όψεις του Σχεδίου

- το σχεδιασμένο (*designed*)
- ο σχεδιασμός (*designing*)
- το ανασχεδιασμένο (*redesigned*)

Εφαρμογή μέσα από τέσσερις τομείς στη διδασκαλία

- τοποθετημένη πρακτική (*situated practice*)
  - ανοιχτή διδασκαλία (*overt instruction*)
  - κριτική πλαισίωση (*critical framing*)
  - μετασχηματισμένη πρακτική (*transformed practice*)
- εξασφαλίζεται η ενεργός συμμετοχή των μαθητών/τριών στη διδακτική διαδικασία
- τους δίνεται η δυνατότητα να εσωτερικεύουν και να χειρίζονται αποτελεσματικά μια ποικιλία γλωσσικών μορφών και νοημάτων

η τοποθετημένη πρακτική (*situated practice/experiencing*)

αφορά την αξιοποίηση της εμπειρίας των μαθητών/τριών από κείμενα της καθημερινής τους ζωής και του ευρύτερου κοινωνικού χώρου, που εξασφαλίζουν το ενδιαφέρον και κατ' επέκταση τη συμμετοχή τους στη μάθηση

η ανοιχτή διδασκαλία (*overt instruction/conceptualising*)

αφορά την προσπάθεια μέσα από τις δραστηριότητες να εξηγηθεί και να γίνει κατανοητή η λειτουργία των γλωσσικών στοιχείων και μηχανισμών που συμβάλλουν στην οργάνωση, στη σύσταση και την κατανόηση ενός κειμενικού είδους με χρήση μεταγλώσσας

η κριτική πλαισίωση (critical framing/*analysing*)

αφορά την προσπάθεια κριτικής θεώρησης-ερμηνείας ενός κειμένου με βάση την ένταξή του στο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο παράγεται και λειτουργεί

η μετασχηματισμένη πρακτική (transformed practice/*applying*)

ενθαρρύνεται κατά την παραγωγή λόγου, προφορικού και γραπτού, η μεταφορά, προσαρμογή και ένταξη του παραγόμενου κειμένου σε ανάλογο ή διαφορετικό -από εκείνο του αρχικού προς επεξεργασία κειμένου που προηγήθηκε- επικοινωνιακό, άρα και κοινωνικοπολιτισμικό, πλαίσιο

κριτικός γραμματισμός

προσέγγιση που στοχεύει στην ανάδειξη του τρόπου με τον οποίο η γλώσσα κατασκευάζει ιδεολογίες, στάσεις και πεποιθήσεις, οι οποίες δε γίνονται άμεσα αντιληπτές.

Οι πρακτικές κριτικού γραμματισμού εστιάζουν στο πώς, γιατί και για το συμφέρον ποιων κάθε κείμενο λειτουργεί.

Διερευνούν πώς οι μορφές του γραμματισμού διαμορφώνουν αλλά και διαμορφώνονται μέσα από ιδεολογικές θέσεις συνδεδεμένες με μορφές κοινωνικής εξουσίας

παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού

το σύνολο των αρχών και πρακτικών που σχετίζεται κυρίως με την προσέγγιση κειμένων στο σχολικό περιβάλλον **με σκοπό τη διαμόρφωση κριτικών υποκειμένων.**

Να μπορούν οι μαθητές **να ερμηνεύσουν** ένα κείμενο, να **καταλάβουν το βαθύτερο νόημά του**, να αντιληφθούν το **κίνητρο και τον στόχο του συγγραφέα** και να αξιολογήσουν τις πληροφορίες που παρέχονται υπό το πρίσμα των δικών τους αξιών και αντιλήψεων.

παρέχει τη δυνατότητα στους μαθητές να αποκτήσουν **πρόσβαση στη διερεύνηση του νοήματος του κειμένου, του σκοπού του και των κινήτρων του δημιουργού**

να τους οδηγήσει στην κατανόηση ότι τα κείμενα **αντιπροσωπεύουν** ιδιαίτερες **απόψεις**, ότι **αποσιωπούν άλλες**,

ότι **τα νοήματα «με ισχύ» δεν είναι «φυσικά» αλλά κατασκευασμένα**, και άρα μπορούν να γίνουν αντικείμενο **αμφισβήτησης και ανακατασκευής**

συνειδητοποίηση των πρακτικών με τις οποίες μπορούν αυτά να κατασκευαστούν,

π.χ. από την ανάγνωση **δύο εκδοχών του ίδιου γεγονότος** σε ιστορικά ή δημοσιογραφικά κείμενα και τη **σύγκριση των λεξικογραμματικών επιλογών των κειμένων**, η οποία έχει στόχο να δώσει στοιχεία στους μαθητές για το πώς δουλεύουν τα κείμενα, πώς τοποθετούν και **χειρίζονται τους αναγνώστες:**

πώς οι λέξεις και οι γραμματικές δομές σχηματίζουν όψεις του κόσμου.